

ӘОЖ 336339

Б.Ж. Утеев

Қайнар университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: uteev2011@mail.ru

Әлемдік және Қазақстан қор нарығы

Мақалада әлемдік және Қазақстандық қор нарығының мәселелері қарастырылған. Әлемдегі қор нарығының дамуы төмен шығындар мен капиталдардың жинақталуы кезінде қаржы активтерінің саудасын қамтамасыз ете отырып, халықаралық экономикалық қатынастар саласында жүреді. Әлемдегі шаруашылық байланыстарының ғаламдануы әлемдік қор нарығын қалыптастырады, ол қаржы ресурстарын әлемдегі капитал нарығындағы сұраныс пен ұсынысқа сәйкес, жинақтау және қайта үйлестіру механизмі ретінде анықталған. Қазақстанның қор нарығы өзінің көлемі бойынша, мемлекет экономикасындағы арақатынасында шағын болып табылады, оның өтімділігі төмен болып калуда. Қазақстан қор нарығының сыртқы факторларға (халықаралық қаржы) тәуелді болуының күші төтенше шарттарда бағаланған. 2007-2008 жылдардағы ғаламдық қаржы дағдарысының Қазақстанның қор нарығына тікелей және жағымсыз әсері баяндалған. Зерттеу мақсаты дағдарыстық жағдай шарттарында қор нарығындағы тәуекелдерді басқару механизмдерін әзірлеуде қорытындыланады. Жұмысты жүргізу әдістемесі қор нарығындағы тәуекелдерді басқаруды жүйелі қарастыру негізіндегі тұжырымдамалы әдістен тұрады. Зерттеу нәтижелері қор нарығы дамуының бағдарламалы материалдарын әзірлеу кезінде қолданылуы мүмкін.

Түйін сөздер: акция, биржа, капиталдандыру, «Халықтық IPO», қор нарығы, бағалы қағаз.

Б.Ж. Утеев

Мировой фондовый рынок и Казахстан

В статье рассматриваются проблемы всемирного и Казахстанского фондового рынка. Развитие фондового рынка в мире проходит в сфере международного экономического отношения, обеспечивая торговлю финансовыми активами во время низких расходов и сборов капитала. Глобализация хозяйственных отношений в мире формирует всемирный фондовый рынок. Это соответствует спросу и предложению на рынке всемирного капитала финансовых ресурсов и определяется в качестве механизма накопления и повторного соответствия. Фондовый рынок Казахстана, по своей величине в отношении экономики государства, является мелким, его окупаемость остается низкой. Сила зависимости внешних факторов (Международные деньги) фондового рынка оценена в чрезвычайных ситуациях. 2007-2008 годах было отмечено, что глобальная финансовая инфляция напрямую и негативно повлияла на казахстанский фондовый рынок. Целью исследования является приготовление механизмов управления риском фондового рынка в условиях инфляционных ситуаций. Метод проведения работы состоит из концептуального метода на основе системного рассмотрения управления риском фондового рынка. Результаты исследования могут быть использованы во время программного материала в развитии фондового рынка.

Ключевые слова: Акция, биржа, капитализация, «Народное IPO», фондовый рынок, ценная бумага.

B.Zh. Uteyev

World stock market and Kazakhstan

The problem of world stock market and Kazakhstan. Based on the analysis of existing economic – legal approaches to government support and regulation of the stock market of Kazakhstan, foreign experience

developed measures to further improve it. The globalization of world economic relations form the global stock market is a mechanism of financial resources in accordance with supply and demand in the global capital markets. Kazakhstan's stock market in size, in relation to the country's economy is small, its liquidity remains low. Depending on the power of external causes (International money) stock market priced in Emergency Situations. 2007-2008, it was noted that the global financial inflation directly and adversely affected the Kazakh stock market. The purpose of the study is to develop mechanisms to control risk in the stock market in crisis. Methodology of the work contains a conceptual approach based on system review of the risk management of the stock market. Findings research may be applied in the development of program materials development of the stock market.

Keywords: Action, exchange, capitalization, «People's IPO», stock exchange, security.

Әлемдегі шаруашылық байланыстарының ғаламдануы әлемдік қор нарығын қалыптастырады, ол қаржы ресурстарын әлемдегі капитал нарығындағы сұраныс пен ұсынысқа сәйкес, аккумуляциялау (жинақтау) және қайта үйлестіру механизмі ретінде шығады. Әлемдегі қор нарығының дамуы төмен транзакциялық шығындар мен капиталдардың жинақталуы кезінде қаржы активтерінің саудасын қамтамасыз ете отырып, халықаралық экономикалық қатынастар саласында жүреді.

2008-2011 жылдар аралығындағы McKinsey Global Institute деректері бойынша, акциялар нарығының әлемдік ЖІӨ-ге капиталдануы 91%-ды, мемлекеттік және мемлекеттік сыңайлы қарыздық бағалы қағаздардың – 69%-ын, қаржы институттары қарыз қағаздарының 71%-ын, қаржы емес институттардың қарыз қаражаттарының 18 %-ын құрайды [1]. Акциялары еуропалық, соның ішінде ресейлік, биржаларында саудаға түсетін компаниялардың жалпы капиталдануы Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі уақыттан бастап бірінші рет Америка акцияларының құнынан асып түсті. Сейсенбі күні Financial Times жариялайтын Thomson Financial компаниясы зерттеулерінің деректері бойынша, өткен аптаның аяғында Еуропаның 24 қор нарығының қосынды мөлшері, алғаш рет америкалық көрсеткіштен \$80 миллиардқа асып түсіп, \$15,72 триллионды құрады [2].

Қор биржалары әлемдегі қор нарығының аса маңызды орталықтарына айналды. Әлемдік экономиканың 60 мемлекетінде 200 биржа бар. Олардың арасында Нью-Йорктегі, Лондондағы, Токиодағы халықаралық бағалы қағаздармен сауда-саттық жасау орталықтары ең ірі болып табылады. Жалпы алғанда, олар халықаралық-шаруашылық өмірді, халықаралық бағалы қағаздар саудасының белсенділігін анықтайды. Жоғарыда аталған әлемдегі аса ірі

қор биржаларының күн сайынғы айналымы көптеген елдердің мемлекеттік бюджеттерінен асып түседі. Мысалға, Токиодағы қор биржасы Нью-Йорктен кейінгі әлемдегі екінші қаржы нарығы болып табылады. Токиодағы қор биржасында күн сайынғы сату көлемі – 30 млрд. АҚШ долларына дейін жетеді. Токио қор биржасында саудаға түсетін компаниялардың нарықтық құны шамамен 4,6 трлн. долларды құрайды, бұл Лондон қор биржасындағы ұқсас көрсеткіштерден бір жарым есеге асып түседі [3]. Токио қор биржасында апта сайынғы бағалы қағаздарды сату көлемі Қазақстанның ЖІӨ-мен салыстырымды.

Халықаралық қор биржаларына қатысу эмитенттердің қор нарығының жоғарғы бөлінісінде, өнеге-көрсеткішті және әлеуметтік жауапты нарық субъектісінің беделі мен атағына ие болу мүмкіндігін береді. Ал бұл – қомақты капитал. Нью-Йорк қор биржасында 2 мың корпорацияның акциясы айналысқа түседі. Әрбір корпорацияда кемінде, 2 мың акционер және актив түрінде кемінде, 100 млн. доллар есептеледі.

Қазақстан қор нарығын әлемдік қор нарығына интеграциялауды халықаралық қор биржаларында қазақстандық компания-эмитенттердің IPO-сы жүзеге асырады. IPO (initial public offering) дегеніміз – «бастапқы ашық орналастыру». IPO – компания акцияларын бас-тапқы ашық орналастыру операциясы, бұл кезде эмитент-компания сыртқы инвесторларды алғаш рет тартады.

IPO-ны өткізу межелері:

– біріншіден, эмитент-компания қызметінің ашықтығы;

– екіншіден, эмитент-компанияның есеп беру құжатнамасының тек инвесторлар үшін ғана емес, сонымен бірге мемлекеттік және қоғамдық органдарына да қолжетімдігі.

Компанияның барлық тарапын, соның ішінде, компания иелерін сипаттайтын егжей-

тегжейлі және толық ақпарат ашылған кезде, ол ашық деп есептелуі мүмкін, яғни батыс түсінігінде көпшілік мәртебесіне ие болады.

Бәсекелестерінен қауіптеніп, кейбір компаниялар өзі туралы толық әрі барлығын камтитын ақпаратты ашпайды. Мұндай қадамды, әдетте, бәсекелестерінен қауіптенбейтін және бәсекелі күрестен қорықпайтын эмитент-компаниялар жасайды. Әдетте, батыс тәжірибесінде бұл нарықта қалыптасқан және жетілген эмитент-компаниялар болып табылады.

IPO шетел инвесторларына активтерді ұсынудың үш тәсілімен өткізіледі:

- холдинг компаниясын шетелдегі орналасу мемлекетінің аумағында тіркеу;
- холдинг компаниясын оффшор аумағында тіркеу;
- шетелдегі кастодиан-банкі арқылы GDRs шығару.

Холдинг компаниясын шетелдегі орналасу мемлекетінің аумағында тіркеу ірі холдинг компаниялары үшін ыңғайлы. Холдинг компаниясын оффшор аумағында тіркеуді көлемі бойынша орташа эмитент-компаниялар салық тиімділіктерін алу үшін пайдаланады. Шетелдегі кастодиан-банкі арқылы GDRs шығару – қаржы ұйымдары, ең бастапқыда, банктер.

Қазақстанның эмитент-компаниялары шетелдік инвесторларға активтерді ұсынуда IPO-ның барлық үш тәсілін қолданады. Мысалға, холдинг компаниясын шетелдегі орналасу мемлекетінің аумағында тіркеуді «Қазақмыс» пен ENRC пайдаланды. Холдинг компаниясын оффшор аумағында құруды «ҚазақГолд», ал GDRs-ты шетелдегі кастодиан-банкі арқылы шығаруды «Халық Банкі», «Альянс Банк» қолданды.

IPO-ны ұйымдастырушылардың үлкен тобы, соның ішінде менеджер; акционер; андеррайтер, брокер, талдаушы (оларға қаржы кеңесшісі мәртебесі беріледі); бухгалтер; PR; сараптамашы мен заңгерлер жүргізеді.

IPO-ны өткізу эмитент-компанияға бірқатар артықшылықтар береді:

- біріншіден, активтерді жайғастырудан қосымша қаражатты;
- екіншіден, эмитент-компания өзін ашық деп ұстанымдайды;
- үшіншіден, беделі мен атағы жоғарылайды, бұл материалдық емес капитал болып табылады;
- төртіншілен, эмитент-компанияда барлық өндірістік үрдістер ретке келтірілген, сауатты

менеджменті, маркетинг стратегиясы бар деп есептелінеді. Бұл батыс инвесторлары үшін тарымды ынталандыру болып табылады.

IPO-ны өткізу эмитент-компанияға тек артықшылықтарды ғана беріп қоймайды, оның кемшіліктері де бар:

- біріншіден, «жаңа» қатысушы-инвесторлардың пайда болуынан «ескі» қатысушы-лардың эмитент-компания меншігіне бақылауларынан айырылу қаупі туындайды;
- екіншіден, IPO-ны өткізу шығынды болып табылады, ал оның нәтижесінің әрдайым сәтті болуы екі талай;
- үшіншіден, эмитент-компанияның қызметі туралы ақпаратты ашу салдарлары қате болмайтыны екі талай. Жағымсыз ақпаратты жасыру болашақта бұқаралық ақпарат құралдарында «беті ашылып», орналастырылған бағалы қағаздардың табыстылығына әсерін тигізуі мүмкін.

IPO-ға шығуға дайындалатын эмитент-компаниялар тәуекелділіктер көтереді. Атап айтқанда, IPO қазақстандық жер қойнауын пайдаланушы эмитенттер төмендегі тәуекелдерді көтереді:

- экологиялық;
- лицензияны алуға байланысты;
- келісімшарттарды алуға байланысты;
- жер қойнауын пайдалану туралы заңнаманың өзгеруіне байланысты;
- қаржы ресурстарын тартуға байланысты;
- саяси тәуекелділіктерді.

Халықаралық стандарттарға сәйкес көпшілік компаниялар, соның ішінде IPO-ны өткізуге рұқсат берілген компаниялар корпоративтік басқару қағидаларын орындаулары тиіс. Қазақстанда 2005 жылдың ақпанында ілгерілемелі әлемдік тәжірибені ескере отырып, Корпоративтік басқару кодексі бекітілген болатын. Мұнда корпоративтік басқарудың негізін қалайтын қағидалар анықталған:

1. акционерлердің құқықтары мен мүдделерін қорғау қағидасы;
2. компанияны директорлар кеңесі және атқарушы органның тиімді басқару қағида-сы;
3. компания қызметі туралы ақпараттың ашықтығы және оны ашудың объективтілік қағидасы;
4. заңдылық пен этика қағидалары;
5. тиімді дивиденттік саясат қағидалары;

6. тиімді кадрлық саясат қағидалары;
7. қоршаған ортаны қорғау;
8. корпоративтік дауласуларды реттеу саясаты.

Эмитент-компания үшін IPO үрдісі мынадай:

- қайта құрылымдау (егер қажет болса);
- заң сұрақтарын шешу;
- операциялық компаниялардың дью дили-женсі;

• андеррайтерлерге жергілікті заңнама сұрақтары бойынша заңдық кеңес беру;

- инвесторлар үшін алғашқы таныстыру;
- орналастыру.

Қазақстан компанияларының IPO-ны жүргізу ауқымдары әзірге айтарлықтай кең деп айту қиын. 2005 жылдың қазанында «Қазақмыс» компаниясы акцияларының 30,5 пайызын жайғастыра отырып, Лондон қор биржасында IPO-ны жүргізді, бұл 1,32 миллиард долларды тартты.

2005 ж. Лондон биржасында қазақстандағы алтын өндіретін аса ірі өндірушілердің бірі – «Қазақалтын» ТМК – IPO арқылы өзінің «KazakhGold Group Limited» бас құрылымын ғаламдық депозитарлы қолхаттары түрінде жүзеге асырды.

«Қазақалтын» ТМК еліміздегі аса ірі алтын өндіретін компаниялардың бірі болып табылады, Лондон биржасына шығуына дейін, оның жалғыз иесі Асаубаевтар отбасы болған еді, ендігі кезде оның акцияларының 25 пайызы еркін айналыста. Еліміздегі өзге шикізат компаниялары тәрізді, «ҚазақАлтынның» (KazakhGold-тың қазақстандағы қызы) әлемдік конъюктурасы өте сәтті болды. 2005 жылы қарашаның басында Лондонда алтынның бір унция үшін бағасы 620 долларға жетті. 600 доллардан жоғары баға өте жоғары болып есеп-теледі, бірақ сарапшылар жылдың аяғына қарай оның 700 долларға дейін өсуін болжаған еді.

Сондықтан KazakhGold-тың акциялары да өте табысты саудаласқан болатын. 2005 жылдың қараша айының аяғында компания Лондон биржасына шықты, ол кезде компания акцияларының бір данасы 15 доллармен саудаласуға түсті. Не бары бір жыл өткен соң, KazakhGold құны 60 пайызға өсті. Лондон биржасында компания акцияларының 24 долларға иемделген мәмілесі тіркелген еді.

Өз акцияларын сату нәтижесінде компания 197 миллион доллар табыс алды [4].

2006 ж. қор нарығына «ҚазМұнайГаз» Барлау Өңдеу» ұлттық компаниясының шығуы талқылану және тартылған қаражаттар көлемі бойынша, тіпті, «Қазақмыстың» IPO-сынан асып түсті.

Компания топ-менеджерлердің айтуынша, «Барлау Өңдеу» – бұл әлемдегі капитал нарығына шыққан нағыз Қазақстан компаниясы болды (өйткені Kazakhmys пен KazakhGold британдықтар ретінде тіркелді). Тағы бір айта кететін жаңалық: IPO-ны жүзеге асырған компаниялар арасында тек ҚМГ БӨ Қазақстандағы зейнетақы қорлары үшін қолжетімді болды. Ал бұл инвесторлар мен сарапшылардың тар тобынан, елдегі барлық азаматтарға дейін мүд-делі тұлғалар қатарын автоматты түрде кеңейтті.

ҚМГ БӨ-нің артықшылықтары қатарында оның ұлттық компания мәртебесі (бұл жаңа активтерді иемдену үрдісінде ерекше, артықшылықты жағдай береді), сондай-ақ мұнайды шығару көлемі (Қазақстанда үшінші орын) аталды. Ал кемшіліктері ретінде сарапшылардың пікірлері бойынша, бұл қаншалықты таңғаларлық болса да мемлекеттік органдармен байланысы (инвесторлар шешімдердің экономикалық емес, саяси мүдделерімен айтылатынынан қауіптенді) және аумақ бойынша бытыраңқы орналасқан кен орындарының шағын қорлары атанды.

“Атон” ресейлік сараптама компаниясы осы жөнінде мынадай түсініктеме берді: “Сапасы төмен активтер және мұнай бағаларына тәуелділік жоғары бағаланбайды. Дәлелденген қорлар өндіру қарқынын 2005 жылдың деңгейінде сақтаған кезде тек 9,3 шығару жылына ғана жетеді, бұл шығару динамикасына қатысты көңіл толмайтын болжамдарды көздейді”.

Алайда бұл жерде де барлық пессимисттік болжамдар расталмады. IPO кезеңінде бір депозитарлық қолхаты (акцияның уәкілетті өкілі сияқты) 14,64 доллар тұрды, ал Алматыда компания акциялары 11163 теңгеге сатылды. Қор биржаларының сайттарында мынадай ақпаратқа тап болдық: GDR (ғаламдық депозитарлық қолхат) 16,75-тен тұрады, ал KASE-те акция 12100 тұрады. Жеті аптадағы саудаласу кезеңінде өсу Лондонда 8 пайыз және Алма-тыда 14 пайыз, бұл нашар нәтиже болып табылмайтынын мойындау керек. IPO нәтижесінде ұлттық компания 2,3 миллиард долларды тартты [5].

Eurasian Natural Resources Corporation PLC (ENRC) қазақ тау-кен холдингі 2007 ж. Лондон қор биржасында бір қағаз үшін 5,4 фунт стерлинг бағасымен өз акцияларының 20%-ын (252,5 млн дана) орналастырды. IPO нәтижесінде компания 1,364 млрд фунт (2,7 млрд долл.) табыс алды. Осыны бастамаға ала отырып, ENRC орналастыруы барлық посткеңестік кеңістіктегі тау-кен секторындағы компаниялар арасында ең ірі болды. Оның қорытындылары бойынша холдингінің капиталдануы 6,8 млрд фунт стерлингті (13,7 млрд долл.) құрады.

Шикізат Қазақстан компанияларының «сәттілікті» IPO-сына бірқатар факторлар ықпалын тигізді:

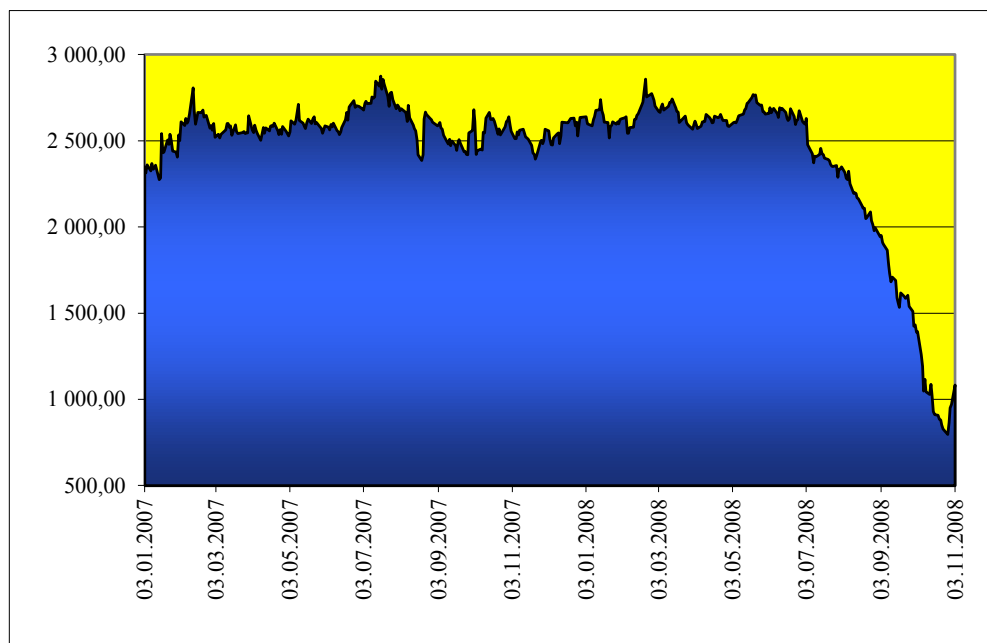
- тауар-шикізат нарықтарының құбылмалылығы;
- шикізат тауарларының жоғары бағалары;
- шикізат активтері құнының өсуі;
- шикізат нарықтарының дамуы бойынша жақсы әлеуеттер.

2006 ж. Қазкоммерцбанк өзінің IPO-сын жүргізді. Өзге компаниялар тәрізді, осы эмитентте өзінше бірінші, нақты айтқанда, “акцияларының осындай ауқымды орналасуын жүзеге асырған ТМД-ғы тұңғыш банк” болды. Дегенмен орналастырудың біразы әдеттен тыс болғанын айта кету керек. Банк жаңа акцияларды шығармады, нарыққа екі ірі акционер – “Орта Азиядағы инвестициялық компания” АҚ және жеке тұлға Нұржан Субханбердин шығарған бағалы қағаздары түсті. Аталмыш бағалы қағаздар Лондон биржасына бір ғаламдық депозитарлық қолхаты үшін 18,5 доллар бағасымен шығарылды. IPO кезеңінен бастап шама-мен үш апта өтті, ал “Қазкоммерцбанкнің” GDR құны Лондонда 21 долларға жетті (13,5 пай-ыз өсу) [6].

Қазақстанның шикізаттық емес компаниялары арасында IPO-ны алғаш рет Kcell өткізді. Kcell ірі ұялы байланыс операторы болып табылады. Kcell 12,7 млн абонентке немесе Қазақстандағы ұялы байланыс нарығының 48%-ына қызмет көрсетеді. 2011 ж. Kcell табысы \$1,19 млрд, EBITDA көрсеткіші – \$706 млн, таза табысы – \$446,1 млн құрады [7]. Швед-финдік TeliaSonera тікелей және Түркияның Turkcell-мен бірге FinTur холдингі Kcell акцияларының 100%-ына иелік етеді. Мемлекеттен (Қазақтелеком) 49 % Kcell сатып алған кезде,

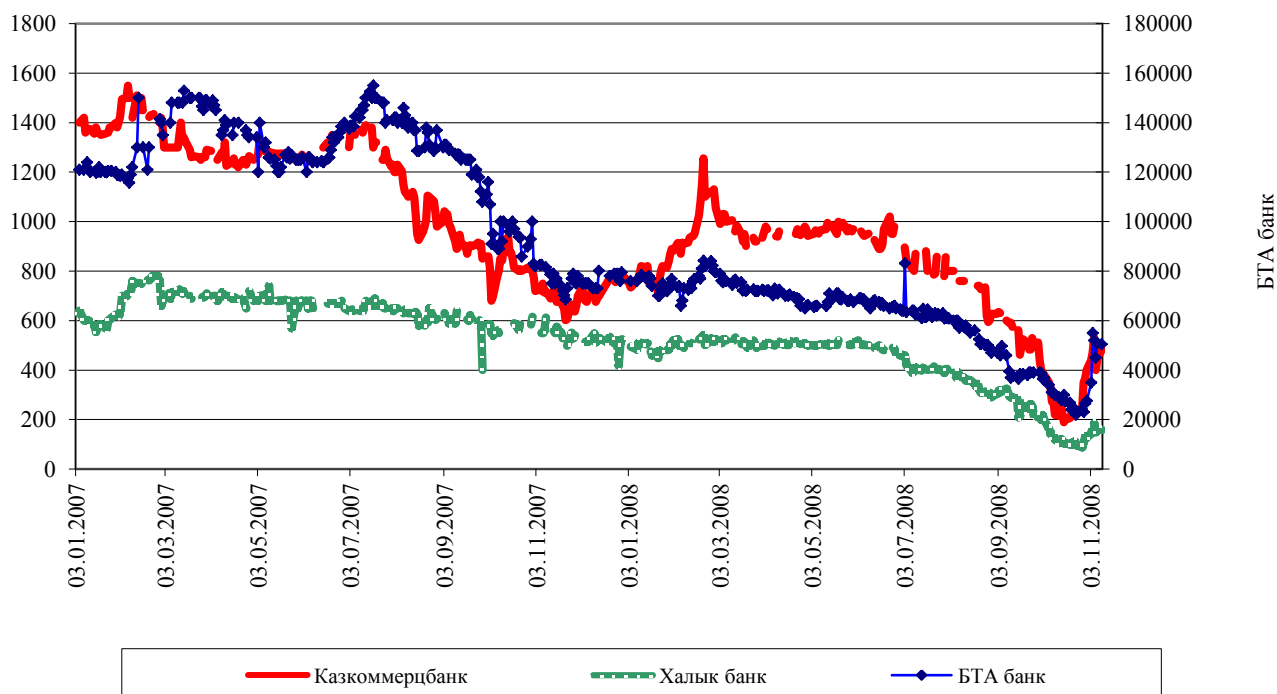
TeliaSonera акциялардың 25 %-ының биржада сату міндеттемесін өз мойнына алды. Бұл кезде TeliaSonera орналастыру бағасына тәуелді Қазақтелекомға қосымша төлем төлеуі мүмкін еді. Kcell акцияларын орналастыру Лондон және Қазақстан биржаларында өтті. Kcell-дің IPO ұйымдастырушылары ретінде Credit Suisse, UBS Investment Bank, Halyk Finance, «Ренессанс-Капитал» және қазақстандық Visor Capital болды. Kcell-дің IPO ұйымдастырушыларына акцияларды IPO-ны өткізу бағасы бойынша жалпы орналастыру көлемінің 10%-ына дейін сатып алу мүмкіндігі берілді. Лондонда бағалы қағаздар ғаламдық депозитарлық қолхаттары (GDR) түрінде ұсынылды, бұл кезде бір GDR бір акцияға сәйкес келді. TeliaSonera капитал-дың 25%-ын бір ғаламдық депозитарлық қолхат үшін \$10,50 және бір акция үшін 1.578,68 теңге бойынша жайғастырды. Орналастыру төменгі диапазон шегі бойынша өтті. Осыған дейін компания бір қолхатты \$10,5-13,0-ға сатуды жоспарлайтынын мәлімдеген еді. Kcell Лондон және Қазақстан биржаларында Акцияларды алғашқы орналастыру (IPO) шектерінде 525 миллион АҚШ долларын тартты. «Ұсыну бағасын бастамаға ала отырып, листинг кезеңіндегі Kcell-дің нарықтық капиталдануы 2,1 млрд АҚШ долларын құрайды (немесе ҚРҰБ қолданыстағы бағамы бойынша 315,7 млрд теңге)», – деп мәлімдеді компания [8].

Қазақстан қор нарығының сыртқы факторларға (халықаралық қаржы) тәуелді болуының күшін төтенше шарттарда бағалауға болады. 2007-2008 жылдардағы ғаламдық қаржы дағдарысы қазақстанның қор нарығына тікелей және күшті жағымсыз әсерін тигізді. Атап айтқанда, Қазақстан қор биржасы эмитенттерінің маусым айында қолжеткізген нарықтық капиталдану көлемінің шыңы (шамамен 100 млрд. долл.) қараша айының басталуына қарай 3,3 есеге жуық төмендеді. KASE_Shares акцияларының индексі 2007 жылдың басында 2,4 есеге төмендеді, ал 2007 жылдың шілде айының ортасында қолжеткізілген ең жоғары мәнінен құлдырау 2,96 есені құрады (1-сурет). Екі дағдарыс жылдары кезеңіндегі құбылмалылық 3,6 есеге жетті, бұл дағдарыстан анағұрлым қатты зардап шеккен дамып келе жатқан қор нарықтарының, соның ішінде Қытай мен Ресейдің көрсеткіштеріне шама-мен сәйкес келеді [9].

Ескерту: Додонов В. Ю. Ғаламдық қаржы дағдарысы салдарынан Қазақстан қор нарығының шығындарын бағалау. Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің Қоры жанындағы Әлемдік экономика және саясат институты / [http://iwerp.kz/stariysite/images/document/Dodonov% 20 november. doc](http://iwerp.kz/stariysite/images/document/Dodonov%20november.doc)

1-сурет – 2007-2008 жылдардағы KASE_Shares қор индексінің динамикасы

Ескерту: Додонов В. Ю. Ғаламдық қаржы дағдарысы салдарынан Қазақстан қор нарығының шығындарын бағалау. Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің Қоры жанындағы Әлемдік экономика және саясат институты / [http://iwerp.kz/stariysite/images/document/Dodonov%20november. doc](http://iwerp.kz/stariysite/images/document/Dodonov%20november.doc)

2-сурет – 2007-2008 жж. дағдарыс кезеңіндегі ең ірі Қазақстан банктері акцияларының динамикасы

Осылайша, В.Додонов [10] мынадай қорытынды жасайды, республика нарығы сол кезеңде нақты болмауы себебінен, 90-жылдардың аяғында орын алған әлемдік күйзелістерден ерекше, 2007-2008 жж. дағдарыс Қазақстан қор нарығына ең тура түрде әсерін тигізді. Қазақстан нарығының ерекше жоғары әлсіздігі осы нарықтағы өтімді бағалы қағаздардың көп санын банктердің акциялары құрағанымен алдын ала анықталған еді. Негізгі пайда болу себебі нақ қаржы секторы болған әлемдік дағдарыс шарттарында, осы сектор да ғаламдық экономиканың ең зардап шеккен буынына айналды, Қазақстан банктерінің акциялары, әсіресе Лондон қор биржасындағы халықаралық инвесторлардың жоғары қысымына тап болды. 2-суретте Қазақстандағы ең ірі үш банк – БТӨ, Қазкоммерцбанк пен Халық банк акцияларының 2007 және 2008 жылдардағы дағдарыс кезеңіндегі динамикасы көрсетілген, осы суретте аталмыш қаржы институттар акцияларының құлдырау тереңдігі өте үлкен болғаны көрініп тұр.

Халық банктің акциялары өзінің максимумымен салыстырғанда, сегіз есеге, өзге екі банктің акциялары шамамен, алты есеге арзандады.

Әлемдік қор нарығындағы жағдайды тұрақсыз деп сипаттауға болады. Әлемдік қор нарығының тұрақсыздығына Еуропадағы экономикалық және Америкадағы мәселелер септігін тигізуде. Еуропадағы экономикалық мәселелер қарыз дағдарысы ретінде көрінеді, ол әлемдік қор нарығына өскелең құбылмалық

береді. Бұл туралы халықаралық рейтингілі агенттіктердің еуроаумақ елдері бойынша берген шешімдері куәландырады. Мысалы, Standart&Poor's рейтингілі агенттігі еуроаумақтағы бірқатар елдің рейтингісін төмендетті. Әсіресе ЕО-да экономикасы Алманиядан кейін екінші болып табылатын Франция рейтингі-сінің төмендеуін ерекше айтып өту керек. Франция рейтингісі "AAA"-дан "AA+"-ке дейін төмендетілді. Франция бойынша болжам жағымсыз деп жарияланды.

Италия мен Испания рейтингілері жағымсыз болжауымен "A"-дан "BBB+"-ке дейін және "AA-"-тен "A"-ға дейін төмендеді.

Австрия, Мальта, Словакия, Словения, Кипр мен Португалия рейтингтері төмендеді. ЕО-ның Standart&Poor's рейтингілі агенттігінің шешімдеріне ықпалы теріс болды. Алайда Standart&Poor's рейтингілі агенттігінің шешімдері объективті болып табылады, себебі ЕО-ның экономикалық мәселелері баяу шешілуде.

Сондай-ақ АҚШ-та мемлекет қарызының ұлғаюы орын алуда. ЕО тәжірибесі куәландырып тұрғандай, бұл жағымсыз салдарларға алып келуі мүмкін. Әлемдік қор нарығындағы сыртқы жағдай жағымсыз болып көрінуде. Қазақстан қор нарығының ағымдағы жағдайы тұрақты әрі бекем болып көрінбейді. Халықаралық факторларға күшті тәуелділік нарығымыздың жоқ дегенде қысқа мерзімді өсуіне әрекеттеспейді.

Әдебиеттер

- 1 Ноздрев С.В. Современное состояние и тенденции развития международного рынка ценных бумаг. – М.: ИМЭМО РАН, 2012. – С. 12
- 2 Петров А.С. Объем европейского фондового рынка впервые за 90 лет обогнал американский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldcrisis.ru/crisis/282678>
- 3 <http://www.globfin.ru/articles/finsyst/mirfin.htm>
- 4 Джалилова А. В Старом Свете в новом свете [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.np.kz/old/2006/47/rfin1.html>
- 5 Джалилова А. В Старом Свете в новом свете [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.np.kz/old/2006/47/rfin1.html>
- 6 Джалилова А. В Старом Свете в новом свете [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.np.kz/old/2006/47/rfin1.html>
- 7 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cnews.ru/top/2012/11/30/krupneyshiy_sotovyy_operator_kazahstana_podeshevel_na_1_mlrld_511375
- 8 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vlast.kz/?art=1072>.
- 9 Додонов В. Ю. Оценка потерь казахстанского фондового рынка от глобального финансового кри-

зиса. Институт мировой экономики и политики при Фонде Первого Президента Республики Казахстан/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: iwep.kz.

10 Додонов В. Ю. Оценка потерь казахстанского фондового рынка от глобального финансового кризиса. Институт мировой экономики и политики при Фонде Первого Президента Республики Казахстан/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: iwep.kz.

References

1 Nozdrev S.V. *Sobremennoe sostoyanie i tendentsii razbitiya mezhdunarodnogo rynka tsennykh bumag.* – М.: ИММО RAN, 2012. – С. 12.

2 Petrov A.S. *Obem evropeiskogo fondovogo rynka v pervye za 90 let obognal amerikanskiy* [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* <http://worldcrisis.ru/crisis/282678>

3 <http://www.globfin.ru/articles/finsyst/mirfin.htm>

4 Dzhililova A.V. *Starom Svete v novom svete* [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* <http://www.np.kz/old/2006/47/rfin1.html>

5 Dzhililova A.V. *Starom Svete v novom svete* [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* <http://www.np.kz/old/2006/47/rfin1.html>

6 Dzhililova A.V. *Starom Svete v novom svete* [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* <http://www.np.kz/old/2006/47/rfin1.html>

7 [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* http://www.cnews.ru/top/2012/11/30/krupneyshiy_sotovyy_operator_kazahstana_podeshevel_na_1_mlr_d_511375

8 [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* <http://vlast.kz/?art=1072>.

9 Dodonov V.YU. *Otsenka poter kazakhstanskogo fondovogo rynka ot globalnogo finansovogo krizisa.* Institut mirovoi ekonomiki i politiki pri Fonde Pervogo Prezidenta Respybliki Kazahstan/ [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* iwep.kz.

10 Dodonov V.YU. *Otsenka poter kazakhstanskogo fondovogo rynka ot globalnogo finansovogo krizisa.* Institut mirovoi ekonomiki i politiki pri Fonde Pervogo Prezidenta Respybliki Kazahstan/ [Elektronnyy resurs]. – *Rezhim dostupa:* iwep.kz.